

ni usnje popolnoma popilo vse masti in se v gibko pa močno verv stanjšalo. Take usnjate vervi so jako terpežne, skorej neraztergljive, za domačo potrebo neprecenljive, pa se vé, da se tudi lahko prodajajo.

Marljivo naj se nabira svinsko šetinje, pasja kunina, jazbečja, dihurjeva dlaka, in očiščene naj se prodajajo ščetarjem in čopičarjem. Da ste žima in arovnica veliko vredne in za mnoge izdelke ugodne, in da je lahko ju v dnar spravljati, ni treba, da bi posebej dokazovali.

Veliko več dobička, kakor od živalstva, si utegne pa gospodar od rastlinstva nakloniti. Kjer so gojzdi blizo in je obilo lesa, se dá marsikaj zaslužiti. Šekanje drevja, obtesovanje hladov, nabiranje suhljadi in nje vezanje v butare, vožnja derv itd. so res težavne in trudne dela, potrebujejo pa malo orodja in nobene posebne vednosti; z žago, sekuro ali teslo se dá večidel vse opraviti. Marljiv človek pa ne bo pri tem ostal; on bo napravljajal doge, letve, skodlje, deske, kole itd., rezljajal bo poljsko orodje, stergala, lopate in druge take potrebne stvari. Mnogo ljudi na kmetih dela sita in rešeta, škafe in verče; oni napravljajo sode, kolesa, otročjo igračo itd. Po slovenskih deželah menda v tem obertnijstvu ni pridnišega ljudstva, kakor so prebivavci ribniške fare, v Soderšici in Dolenji vasi na Krajskem, ki mnogo lesnine: žljic, rešet, obročev, škafov, kadí itd. na leto izdelajo in ne le na Krajskem, temuč v vsih sosednih deželah prodajajo; mnogo družin v teh farah nima družega zaslužka; ribniško blago je deleč znano in obrajtano zavolj nizke cene. V Pikardii na Francozkem izdeljujejo tamošnji kmetje četverokotne škatlje iz bukovine; v okrožji Doubs naproti narejajo le oble in okrogle škatljice iz jelovine; te zlimajo, ali pa na mestu, kjer se oba konca stikata, utverdiijo z lesenimi klinčki. Oboji izdelki so pa tako lični, da jih deleč okoli prodajajo, ter ž njimi veliko skupijo.

Po nekterih vaséh na Francozkem in Nemškem so se vašani poprijeli izdelovanja posebne lesnine, po kateri jim tudi lep dobiček doteka. Nekteri pripravljajo namreč les za kertače, ktereга v mesta rokodelcom prodajajo; nekteri narejajo kolovrate in vretena; drugi, kjer se terdi les nahaja, izdeljujejo iz njega žljice, vilice, bičnjake, coklje, palice in druge take stvari, ktere gredo daleč po svetu.

Zopet drugej narejajo lesene kola razne velikosti in vrednosti, bolj ali manj umetno izdelane, brez vsega železja, ali pa tudi s kakimi železnimi pridavki. Da je tako orodje potrebno, posebno na kmetih, je sploh znano, tedaj se spravlja tudi lahko v dnar.

(Dalje sledi.)

Tudi vojska ima svoje dobro.

Zraven nadlog, ki jih vojske naključujejo deželam, jim pa tudi donašajo iz ptujih krajev marsikaj dobrega v vedah, umetnijah, obertnijstvu in poljodelstvu.

Mnogim se bo kaj tacega slišati čudno zdélo, — al zgodovina nam že od starodavnih časov resnico tega poterjuje.

Med vsimi zmagovavci, od katerih nam povestnica pripoveduje, da so ponosno svet strahovali, ga menda čez Aleksandra Velikega ni bilo nobenega, ki je med najhujimi vojskinimi viharji, ki so stresali svet, neprenehoma skerbel za povzdigo znanost, in si vseskozi nevtrudljivo prizadeval, domovino svojo — Grecijo — bogatiti z zakladi daljne Perzije in Indije. Slavnemu svojemu učitelju Aristotelju, naj večjemu natoroznancu starih časov, je on iz ptujih dežel, ktere je zmagal, pošiljal nove rastline, vdomačeno žival pa tudi divjo zverino, in mnogo imenitnih stvari iz rudstva. Neprenehoma je ukazoval nabirati vse, kar bi utegnulo njegovi domovini v vedah, poljodelstvu in

obertnii v prid in korist biti. Tako je prišel na gerško polje rajž, na gerške verte žlahno sadje: iz male Azije mnogo hrušk, in Armenije jabelk, iz Egipta breskev, limon iz Medije, češinj iz Ponta; iz Indije so prišli pavi in papige. V Indii si je Aleksander osvojil mnogo čed lepe goveje živine; naj žlahnejše goveda je veleval izbirati in jih v požahnjenje živinoreje pošiljati v Macedonijo. Aleksander je gotovo tudi prvi Europejec bil, ki je slone vidil v njih domovini; 300 jih je vzel seboj na Gerško. Že v starih časih so spoznali dobrotljive nasledke te Aleksandrove vojske, in Plutarh terdi, da je on s svojimi vojskami človeštvu več dobička naklonil, kot vsi gerški modrijani s svojimi jalovimi domišljami.

Rimljani so bili ljudstvo, ktero ni nič koristnega in djanskega (praktičnega) zanemarjalo, — za kmetijstvo in vertnarstvo so pridno skerbili. Ni tedaj čuda, da v vsih vojskah so tudi na to pazili, kaj bi koristnega novega za polje in verte domú prinesli, nasproti pa tudi, kako bi iz domače dežele zaplodili koristne sadeže v take deržave, ki so jih svoji oblasti podvergli. Tako je Sekst Papini ob času cesarja Augusta iz Afrike prinesel breskvine mandeljne in iz Sirije sišole, — Luci Viteli, pozneje cesar, je pripeljal na Laško smokve (fige), pistacije in murbe iz Sirije, — potratni Lukul, ki je Mitridata premagal, je iz Ponta seboj vzel lepo višnjo — polno sadja, ktero so, ko je zmagovaven domú prišel in po tadanji navadi slovesni vhod obhajal, pred njim peljali; pravijo, da tudi on je breskve, marelice in veliko krasnih vertnih cvetlic iz jutrovih dežel v svoje verte zasadil. Tudi živinorejo so zboljševali Rimci s ptujim blagom, ki so ga zaplodili med domače; tako so po premagani Kartagi pripeljali lepe konje domú, in iz španjskih vojsk ovce za povzdigo domačih plemen.

Preseljevanje narodov in divja druhal, ki se je razlila po zahodnih deželah, ni bila sicer v prid poljodelstvu. Vendar gré tistemu preseljevanju narodov čast in hvala, da smo v srednjo Europo dobili rež, ktere popred nihče v teh deželah poznal ni. Hune tedaj, ki so pod Atilom — „šibo božjo“ — mnogo mnogo dežel tako grozovito razdevali, je previdnost božja izvolila, da so tako rekoč za odškodovanje brezštevilmega zlega, ki so ga razsuli čez zahodne dežele, nam prinesli naj imenitnišo hrano, ki nam jo daje zdaj rež.

Veliko bolj podučeni v mnogih razdelkih kmetijstva in ravno tako nadušeni za razširjenje islama (mahomedanske vére) so zmagonosi Arabci posedli rodovitne dežele ob srednjem morji in povsod pušali sled svoje koristne delavnosti, ki je očitna še dandanašnji. Povsod, kjer so se naselili, so vpeljali iz jutrovih dežel imenitne sadeže, ki so se pod milim nebom severne Afrike, Sicilije in Hispanije kmali kmali udomačili. Naj važniša darova pa, ki so ga Saraceni zapadnim deželam donesli, sta bila cukra terst in pa reja svilodov (židnih gosenc), — uni je prišel iz Indije v Arabijo, Arabci pa so ga zaplodili v Egipt, Sicilijo, Rhodus, Kandijo in južno Španjsko, — te pa so sicer Gerki še špogali ob času Justiniana, Arabci pa še le so jih zaplodili v Sicilijo, na Španjsko in Portugaljsko. Tudi za sirek in rajž se jim imajo Španjci zahvaliti. Tudi pavolo so vpeljali Saraceni v južno Europo, na Španjskem berž ko ne že v 8. stoletji, v Sicilijo v 12. stoletji. Mnogo mnogo žlahnih sadnih drevés je prišlo z vojsko Arabcev v južno Europo, — veči del žlahnega sadja, ki zdej raste na Laškem in Španjskem, in od tod pri nas je došlo po njih iz jutrovih dežel, tako: limona, grenkljata pomeranča, ki je v Indii unkraj Ganges-a doma, sladka pomeranča, ki je kitajsk sad, sladki rožiči, kresno grojzdiče ali ribez, ternijolice ali bodeče grojzdiče. Tako nahajamo povsod, od Egipta noter do južne reke pirenejskih gor, blagodarni sled zmagovavcev arabskih.

Vojniški sili Arabcev se uverstatujejo križarske vojske, s kterimi se je nova dôba za zahodne dežele začela. V 200 letih je okoli 7 milijonov ljudi iz zahodnih dežel vrele v

jutrove, večina njih iz pobožnega namena, mnogo pa tudi iz dobičkarije, da bi vlovili bogastva, ali da so se klatili v ptujih krajih iz raznih namenov, bolj Bogu na poti, kakor na božji poti. Čeravno so križarske vojske skor vsi Evropi naključile mnogo zmešnjav, so položile vendar seme za boljše čase ne le o verskih zadevah temoč tudi o tem, da so jutrove dežele s svojimi obilnimi poljskimi zakladi se odperle zahodnim deželam, ki so jim po padu rimskega cesarstva po vsem zaperte bile. V verte samostanov in grajšin se je jelo od teh časov zasajati mnogo novega sadja in tert, marsiktera kuhinska zelenjad in marsikak drug sad, ki je poprej neznan bil. Marsiktero seme je v romarski torbici skrito prišlo v zahodne dežele; priča tega somnoge imena sadja in družih sadežev, ki opominjajo še danes na križarske vojske, kakor cipriška debela sliva, debela damaščenska, jeruzalemska in turška sliva (ali dermonceljni), — damaščenska vertna roža, roža iz Jerihe, — Kalotna čebulja in virsinški kapus. Tudi obdelovanje cukrenega tersta in raba cukra, kakor tudi svilarstvo se je močno pospešilo po križarskih vojskah v zahodnih deželah.

Ako se ozremo na zmiraj oboroženi stan Angležev v jutrovi Indii in na sedanjo vojsko v Krimu, smemo tudi pričakovati, da iz zmešnjav in razpertja, ki vlada sedaj, se bo izcimil nov blagoslov narodom vsled nepremakljive stare postave, ki jo svetu, čeravno s kervavim peresom, predpisuje zgodovina od nekdej.

(Po Unt. a. h. H.)

Krajopisje. Železniki na Krajskem.

(Konec.)

Oglja, mehkega in terdega, potrebujejo železniške fužine na leto blizo 65.000 žirgeljnov, ki se iz vse okolice, naj več pa iz Ilovice, deloma iz lastnih, deloma iz ogljar-skih lesov dobiva, ki so jim jih Železnikarji v teku časa poprodali. Ako bi se bilo pred leti modro ravnalo, bi Železnikarji za veke imeli potrebnega oglja dovelj. Al — naravnost rečem — po zgolj nerodnosti so se zapletli z bleško grajščino pred nekimi leti v dolgo pravdo zastran Ilovice; vsaka stranka je hotla pravo imeti ter si je nasproti branila les sekati. K tema se je pa pridružila prav po izgledu tistega pravosrednika, ki je v tem kravo molzel, ko sta se dva gospodarja za to pravdala čigava je, še tretja stranka, kmetje, ki so na vrat na nos začeli prodajati ptuji les na vse strani. Kupoval je pa tudi vsaki, in v pravem pomenu besede je ostala v Iloviči „gnjusoba razdjanja“. Zage so po privoljenji gosposke rastle iz tal, kakor gobe v gojzdih po pohlevnem dežji; gojzde pa so se pokončevali, da je bilo strah; oglja že nihče ni maral kuhati, ker so se dilice veliko bolje prodati zamogle, in eno leto so naše fužine skoraj večidel stale zavolj pomanjkanja oglja. To ravnanje, enako strašnemu požaru ali silni povodnji pa je bilo, kakor že sam zdravi um kaže, uzrok strašnih preprirov, novih tožb, sovražtev, tatvin, bojev, in konec vsega tega je bila sekvestracija Ilovice. Kako in kaj bo zanaprej, se še dobro ne vé; toliko pa je gotovo, da kupčii in izvožnji lesnine iz naših krajev je odklenkalo — menda za vselej. Dervarjev, ogljarjev in kupčevavcov, ki za železniške fužine kurjavo delajo in pripravljajo, se šteje okoli 180.

Rudo dobivajo Železnikarji naj boljše iz Ilovice, nekaj tudi od Loke, Horjula in iz Smoljeve, ktera poslednja je vendar prav lahka in se le bolj rabi za mečilo družih bolj terdih rud. Fužinarji se v poslednjem času z lastnimi jamami malo pečajo; vsa ruda se večidel le od ptujih kupuje. Število rudokopov, ki za Železnike delajo, je kakih 35.

Kar se tiče družih posebnost v Železnikih, imajo za opravljanje dušnega pastirstva dva duhovnika: fajmoštra — zdaj čast. gosp. B. Kersnik-a, in kaplana — zdaj čast. gosp. Zorc-a, ki tudi mladino, prvi v nedeljski, in drugi

v delavniški šoli, v kerščanskem nauku podučujeta; dalje enega šolskega učitelja, ki sem ga že zgoraj omenil. — Tudi ces. pošta je tu, ki odhaja in prihaja vsaki teden štirikrat, in katero zdaj gosp. Jož. Demšar oskerbljuje, zraven pa tudi podružnico teržaške zavarovavnice zoper ogenj in točo. Tudi za tiste ljudi je poskerbljeno, ki si za nekatere dni za male krajcarje veliko upa kupiti hočejo — imamo namreč tudi mi lotrijo. No! in pa tobak in smodke; to se že tako razume, da tudi to na prodaj biti mora, ker brez tega ni življenja.

Srenjske opravila opravlja župan — zdaj gosp. Jož. Globočnik — z dvema svetovavcoma; za varnost in red je tu za selško dolino c. k. žandarska straža, obstoječa iz desetnika in 4 žandarjev, kakor tudi za gojzdi red gojzdnarsk nadzornik. Tudi zdravnik za selško dolino ima tu svoje stanovanje.

Somnjev imamo v Železnikih 4: na dan sv. Antona puščavnika, velikonočni torek, sv. Lovrenca in sv. Andreja dan. Somenj je sicer vselej za blago in živino, vendar živine le malokrat kaj skupaj priženejo. Razun tega je tudi vsaki četrtek teržni dan, ki ga pa le redko prodajavci obiskujejo. Drugač pa se dobi tu vsega potrebnega na prodaj, obleke, žita, sočivja, špeha itd., ker je mnogo trgovcov, in tudi slednji fužinski deležnik svojim delavcem potrebno hrano prodajati smé. Štirje mlini pripravljajo moko itd., tri mesnice pa potrebno meso. S kerčmami je posebno Ternje in zgornji konec dobro oskerbljen; tudi raznih rokodelcev se ne manjka.

S poljedelstvom se Železnikarji ne morejo veliko pečati, ker imajo le malo polja. Večidel le sočivje in kaj tacega se doma prideluje. Tudi živine se zavolj pomanjkanja klaje ne more veliko rediti, toraj mnogo mleka, ki je eden pglavitniših živežev tukajšnih delavcev, kmetje nosijo na terg. Sploh pa so Železniki kraj, kjer je dober zrak in dobra zdrava voda, tudi dela in zaslužka je dovelj. Slednji, kdor pridno delati hoče, prav lahko živi.

Naj pred sklepom še omenim dveh reči iz okolice: silno bogastvo strešnih plošč (Schieferstein), ki se okoli in okoli lomijo, in zastran svoje posebne dobrote deleč na prodaj pošiljajo, — potem pa tudi vas Dražgoše. Ta vas je utegnula kdaj kako pagansko svetišče biti. Morebiti se vjema to z nekajnimi fužinami na „štalici“, ktere sem v začetku omenil. Mislim pa to za tega voljo: Bohinci Dražgoše še dandanašnji le Radgaše, in, kakor je skoraj gotovo, prav tako imenujejo. Kakor je znano, se je na Krajskem v Bohinji paganstvo naj delj časa luči sv. kerščanske vere branilo. Morebiti je ob tistem času v sedanjih Radgašah (Dražgošah) bilo kako svetišče boga Radegasta, in so ga hodili pagani tu sem častit, ker iz Bohinja do sem je skoz Ilovice bližnja pot in je zastran visokih hribov tudi varna. Opraševal sem na vse strani, kaj bolj natančnega v tem pozvediti, pa nihče mi ni vedel kaj povedati.

Tako sklenem popisovanje svojega rojstnega kraja Železnikov s serčnimi željami, naj bi ga mili Bog in njegove prebivavce blagoslovil na veke! Josip Levičnik.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Ljubljane. Današnjemu listu je pridjala kmetijska družba eno pôlo svojih nemških naznanil (Mittheilungen) za tiste gospodarje, ki ne razumejo slovenskega jezika. Obsega pa ta pôla: obdelovanje turšice z mašinami sl. Horski-ga, skušeno na polji gosp. mokriškega grofa Auer-sperga, poduk obdelovanja senožet in pa rejo sadnih drev- ves po natičih. Večina tega je čitateljem „Novic“ že znana; kar pa jim še ni, jim bomo kmali podali tudi v domačem jeziku. — Kmetijska družba je po vsakoletni navadi po sl. deželnem poglavarstvu predložila vis. ministerstvu notranjih oprav popis lanske očitne preskušnje kmetijskih učencov in ob enem poklonila tudi en iztis „umnega kmetovanja“, ktero